

La ment, últim reducte de pervivència del conflicte

● Immaculada Massip, psiquiatra, coneix de prop el conflicte, a través del grup de salut mental de Metges del Món. Bòsnia, Kosovo, l'Amèrica Llatina, Àfrica... Va treballar a Bòsnia, a Mostar, del 1994 al 1997. Els problemes psíquics lligats a una guerra «afecten tota la població i constitueixen una situació de trauma psicossocial». Relacions socials aberrants, deshumanitzades, besades en la violència, la mentida institucionalitzada, cristal·litzen en traumes individuals. I es manifesten: atacs de pànic, conductes de risc, estupor, hipervigilància, anèstèsia afectiva, mutisme... «Són més evidents en subjectes més vulnerables, com els nens, i en els grups més directament afectats pel conflicte». I els que marxen? Viuen un trastocament de la vida quotidiana, amb pèrdua de referents, l'inseguretat sobre el futur. Tot això, barrejat amb sentiments de deserció i traïció. La superació dependrà molt de la rebuda dels pobles d'acollida. «Hi ha, entre d'altres, tres factors a evitar: la ceguesa amb relació a la realitat dels refugiats, el paternalisme i el desconeixement de la situació d'partida.»

Refugiats. La guerra deixa una patjada fonda. / FRANCESC PARÉS

El final de la guerra no tanca ferides. «Els sentiments de por, d'odi, de revenja i desànim, no desapareixen quan s'acaba la guerra. Tampoc en aquests casos és certa la dita 'el temps ho cura tot'. Cal un treball col·lectiu i individual de reparació, d'elaboració del dol per les pèrdues, del reconeixement del dolor i de reconstrucció per afrontar el futur sense perill de reproduir situacions on la violència estigui legitimada.»

«Les famílies refugiades que han trobat un bon lloc d'acollida es troben en una situació complexa, ja que si tornen han de tornar a començar i han d'afrontar, davant del seu grup, el fet d'haver fugit, i si no tornen han de conviure amb l'enyor i el sentiment de deserció.» Hi ha un procés psíquic que vol temps, col·laboració i implicació dels dos col·lectius, l'acollit i l'acollidor, «i no es completa el procés fins a la segona generació.»

Han de parlar del passat? «No cal dir que és diferent parlar d'una experiència traumàtica amb un altre refugiut o amb un professional a qui es demana ajut, que amb un veí. Parlar-ne, en unes bones condicions, encara que provocali pena i dolor, és un dels elements importants per evitar un mecanisme molt corrent: la negociació.» / M.M.

A Sarajevo, l'any passat. D'esquerra a dreta; Lana, Dalila, Miquel Ruiz, de Fotògrafs per la Pau, i Emir.

«Érem feliços; estàvem a casa»

Els Colakovic van arribar a Catalunya el 1995. Mesos més tard, però, el pes del record va ser més fort i van arriscar-se a tornar al seu país, on han refet la seva vida

M.M. / Sarajevo / Badalona
● «Som musulmans amb walkman i entusiastes del rock and roll.» Aquesta afirmació cansada, per reiterada, la feia Dalila Colakovic l'any 1996 a la periodista Carme Vinyoles, per a un reportatge que va ser publicat a Presència.

Emir, la Dalila, amb el seu marit, Emir, i la seva filla Lana, estaven fent les maleses per tornar a Sarajevo. L'Emir, decidit a tornar a casa, es lamentava que la societat civil havia quedat anorreada. «Ara ve l'etapa més difícil, la de refer la pau allà on s'ha sembrat la venjança, perquè sobreviure no és una pura qüestió física i hi ha ferides que no sé si es curaran mai. Som persones progressistes, les que hem de tornar per ajudar en aquest procés i impedir que s'imposin els corrents autoritaris i excolents. Necessitem temps, paciència i voluntat, i que la comunitat internacional no torni a equivocar-se i aposti amb fermesa per la democràcia.»

Els Colakovic —ell, tècnic de so; farmacèutica, ella—, van sortir de Sarajevo, com a refugiats, el 20 setembre de l'any 1995. Van

Records per als amics de Castelló d'Empúries

● Emir Colakovic confirma el que deia fa anys sobre la reconstrucció: «Encara necessitem temps, especialment perquè es pugun fer les reformes polítiques i els canvis socials. Quant a la pau, estarà acabada només quan el nacionalisme i els seus agitadors formin part del passat.» Manté vincles amb Catalunya, pel seu germà, l'Erol, que no va tornar a Sarajevo... «Ha trobat una nova llar a Espanya» —I marit afectes, com reflecteix al final d'un mail: «Salutacions, records i una abraçada molt forta per als nostres amics de Castelló d'Empúries, especialment la família Sanllehi, mama Teresa i papa Xavier, l'Alcalde, en Xavi; i per la Malle i la Carme, la Dolores, en Miquel, la Montse, en Marcos...» / M.M.

arribar a Barcelona, novament gràcies a Fotògrafs per la Pau, el 23 de setembre del 1995. Després d'uns mesos van decidir que el seu lloc era a Sarajevo, on van tornar el 22 de febrer del 1996. Al cap dels anys, hem pogut tornar a contactar amb ells, concretament amb l'Emir, erigit en portaveu improvisat de la família. El record d'aquells mesos de refugi a Catalunya és fort. «Del temps que vam passar a Catalunya, especialment a casa de la família Sanllehi, a Castelló d'Empúries, la meua família en té un record molt entrançable. Tota l'ajuda i l'atenció que vam rebre ens va ensenyar que la bondat no té límits. Teníem possibilitats d'adaptar-nos al nou ambient, però l'amor i la nostàlgia de la nostra casa, família i amics va ser tan forta que vam necessitar tornar a Bòsnia.» Una bona prova d'aquesta capacitat d'adaptació es va manifestar en la Lana, que aleshores tenia vuit anys: en pocs mesos va aprendre el català. No va ser suficient, però.

Es van assolir els acords de Dayton, i els Colakovic van deci-

Els mateixos Lana, Dalila i Emir, però el 1995, durant el viatge cap a Catalunya. / M. RUIZ

dir tornar a Bòsnia. Va ser una aventura, dins d'una furgoneta carregada amb 1.000 quilos de material escolar, per als nens de Sarajevo. «Mentre ens acostàvem a Sarajevo ploràvem, veient les ruïnes d'edificis coneguts. Però també érem feliços, perquè finalment estàvem a casa. La meua dona i jo vam tornar a treballar immediatament, ella, a la farmàcia i jo, a la ràdio.»

Una mica més de pa

Tot i trobar-se a l'inici d'una post-guerra, Sarajevo ja es veia les orelles. L'alleujament després de quatre anys de patir era evident. «Cada dia hi havia una mica més d'electricitat, una mica més d'aigua, de gas, i sobretot, una mica més de menjar. Això ens donava una alegria.» Superats aquests esculls fonamentals, quan els nivells de subsistència humana es van sentir coberts, segueix l'E-

«L'ajuda que vam rebre ens va ensenyar que la bondat no té límits.

Tenim possibilitats d'adaptar-nos, però l'amor i la nostàlgia de la nostra casa, família i amics, va ser tan forta que vam necessitar tornar a Bòsnia»

«Va ser evident que necessitaríem molt de temps i molta paciència per reconstruir la nostra societat i aconseguir l'estàndard de vida que havíem tingut abans de la guerra»

mir, «va ser evident que necessitaríem molt de temps i molta paciència per reconstruir la nostra societat i poder aconseguir l'estàndard de vida que havíem tingut abans de la guerra. L'ajuda internacional era necessària i majoritàriament va ser un èxit, però és cert també que les coses que la mateixa comunitat internacional va fer durant la guerra van ser un autèntic desastre.»

L'Emir no s'estranya que el seu país no aparegui, de fa molt de temps, als mitjans de comunicació. «És normal que avui les notícies de Bòsnia no siguin d'actualitat; no interessen als mitjans de masses perquè és ben sabut que les guerres i el sofriment humà són sempre el més important. Avui, la meua família i jo estem satisfets de les nostres vides, perquè tenim feina i tenim estabilitat, però hi ha molta gent que no està satisfeta.»